

Versjon 1

# Kunnskapsbehov på kulturarvfeltet

Et dokument fra prosjektet *Kulturarv i fortid, samtid og framtid* (KAFF)  
22. januar 2009



## Forord

Norsk kulturråd, ABM-utvikling og Riksantikvaren satte i 2007 i gang et prosjekt om forskning og formidling knyttet til kulturarv og kulturvern kalt *Kulturarv i fortid, samtid og framtid* (KAFF). De samarbeidende institusjonene har store felles interesser og sammenfallende kunnskapsbehov innen temaområdet. Samtidig har de forskjellige ansvarsområder og dermed ulike innfallsvinkler til temaet.

Det synes å være en økende forståelse for at kulturarv og kulturvern betyr mye for samfunnet. Til nå har det imidlertid vært relativt lite tilgjengelig forskningsbasert kunnskap om dette. Det er behov for å legge bedre til rette for forskning og formidling relatert til kulturarv og kulturvern. Behovet for kunnskap kan knyttes til samfunnsmessige sammenhenger og endringstendenser kulturvernet inngår i. Det er dessuten nødvendig med kunnskap om hvordan kulturarvsressursene aktivt kan brukes i dagens samfunn og hvordan de kan ivaretas på best mulig måte.

Målet med KAFF-prosjektet er å få fram et bedre kunnskapsgrunnlag for å skape debatt på kulturarvfeltet og for å bidra til fornyelse av praksis innen det samlede kulturvernet. Styrking av forskning og forskningsformidling sees som et middel for å få dette til. En god forvaltning og politikktutvikling innen feltet er avhengig av relevant forskning og kunnskapsbasert formidling som viser oss betydningen av kulturarv både i fortid, i samtid og for framtid.

KAFF-prosjektet har en varighet fram til utgangen av 2009. Prosjektet er organisert med en prosjektgruppe og et sekretariat som har hatt jevnlige møter. Prosjektgruppen har følgende medlemmer: May Britt Håbjørg og Even Gaukstad (Riksantikvaren), Stig Johan Kalvatn og Roger Erlandsen (Norsk kulturråd), Bjørn Bering og Anne Eldrid Jordfald (ABM-utvikling). Svein Gynnild (Maihaugen) deltar som rådgiver i prosjektgruppen. Siv Ringdal (prosjektkoordinator) og Anne Sæterdal (rådgiver) utgjør sekretariatet. Prosjektet har også en styringsgruppe som består av Dag Myklebust (Riksantikvaren), Aina Holst (Norsk kulturråd) og Randi Ertesvåg (ABM-utvikling).

Prosjektgruppen har samlet seg om følgende definisjoner av sentrale begreper på området:

*Kulturarv* blir her brukt som samlebetegnelse på de overleveringer – både materielle og immaterielle – som er gjenstand for kulturvernarbeidets virksomhet. Dagens utfordringer stiller krav til en kontinuerlig kunnskapsutvikling både knyttet opp til kulturarvressursene og til den ideologi og praksis som omfatter dem.

*Kulturvern* blir her definert som all *virksomhet* knyttet til identifisering, innsamling, dokumentasjon, fysisk vern, forskning og formidling av muntlige, skriftlige og materielle overleveringer som gir kunnskap om kultur, levesett og historie fram til vår egen tid. Begrepet kulturvern vil slik sett dekke både forvaltningen av kulturminner og kulturmiljøer, virksomheten innen ABM-sektoren og et relativt omfattende frivillig arbeid i regi av historielag, foreninger m.m. Kulturvern er et bredt begrep som går på tvers av ulike kulturer og etnisitet og omfatter både den offentlige og private aktiviteten.

Med *kulturarvressurser* forstås her kulturvernets objekter, materielle som immaterielle. Det er behov for mer kunnskap om kulturarvressursene og den betydning disse har for samfunnet. Det dreier seg ikke bare om det som tradisjonelt legges i begrepet ”norsk kulturarv”, men bredere om de ulike kulturarvressursene som vi gjennom historien og svært tydelig i dag finner i Norge som et flerkulturelt samfunn.

Dette dokumentet beskriver de samarbeidende institusjonenes *felles* kunnskapsbehov, behov som har fremkommet gjennom KAFF-prosjektet. ABM-utvikling, Norsk kulturråd og Riksantikvaren har i tillegg andre kunnskapsbehov innenfor den enkelte institusjons virksomhet som defineres gjennom andre prosesser innenfor den enkelte institusjon. (Se struktur for tenkning rundt kunnskapsbehov – vedlegg 1).

Innspillene dokumentet baserer seg på har blitt spilt inn direkte og indirekte til prosjektgruppen. Vi bygger på verksteder, seminarer og konferanser som har blitt arrangert i prosjektet. Videre på diskusjoner i prosjektgruppen og på gjennomgang av diverse skriftlig materiale fra inn- og utland.

De viktigste målgruppene for dette dokumentet er Norges forskningsråd, relevant forvaltning, samt aktuelle forskningsmiljøer. Prosjektet ønsker spesielt å formidle ABM-utviklings, Norsk kulturråds og Riksantikvarens felles kunnskapsbehov til Forskningsrådet, bl.a. for å få i gang en diskusjon om hvorledes dette kunnskapsbehovet best kan dekkes opp framover. Videre vil dokumentet oversendes Kunnskapsdepartementet i forbindelse med arbeidet med den nye forskningsmeldingen.

Oslo, 22. januar 2009

Siv Ringdal og Anne Sæterdal  
Sekretariat for KAFF-prosjektet

<b>FORORD.....</b>	<b>2</b>
<b>SAMMENDRAG.....</b>	<b>5</b>
<b>FORSKNING PÅ KULTURARVFELTET – EN KORT KARAKTERISTIKK.....</b>	<b>6</b>
<b>KUNNSKAPSBEHOV PÅ KULTURARVFELTET .....</b>	<b>7</b>
<i>KAFF-prosjektets arbeid.....</i>	<i>7</i>
<i>Rapporter og utredninger som beskriver kunnskapsbehov.....</i>	<i>8</i>
<b>OVERORDNEDE INNFALLSVINKLER TIL KUNNSKAPSBEHOV PÅ KULTURARVFELTET.....</b>	<b>10</b>
<i>Tendenser og trender som påvirker behov for kunnskap om kulturarv.....</i>	<i>10</i>
<b>TEMA 1 – FORSKNING FOR FORSTÅELSE AV FENOMENET KULTURARV.....</b>	<b>12</b>
<i>Stadig sterkere markedskrefter.....</i>	<i>13</i>
<i>Økt internasjonalisering.....</i>	<i>13</i>
<i>Nye utfordringer og muligheter knyttet til ny teknologi.....</i>	<i>13</i>
<i>Økt kulturelt mangfold.....</i>	<i>14</i>
<i>Styrket behov for demokrati og deltakelse.....</i>	<i>14</i>
<b>TEMA 2 - KULTURARVENS BETYDNING I SAMFUNNET.....</b>	<b>15</b>
<i>Stadig sterkere markedskrefter.....</i>	<i>16</i>
<i>Økt internasjonalisering.....</i>	<i>17</i>
<i>Nye utfordringer og muligheter knyttet til ny teknologi.....</i>	<i>17</i>
<i>Økt kulturelt mangfold.....</i>	<i>17</i>
<i>Styrket behov for demokrati og deltakelse.....</i>	<i>18</i>
<b>TEMA 3 - KULTURARVFELTETS INSTITUSJONER OG AKTØRER.....</b>	<b>19</b>
<i>Stadig sterkere markedskrefter.....</i>	<i>20</i>
<i>Økt internasjonalisering.....</i>	<i>20</i>
<i>Nye utfordringer og muligheter knyttet til ny teknologi.....</i>	<i>20</i>
<i>Økt kulturelt mangfold.....</i>	<i>21</i>
<i>Styrket behov for demokrati og deltakelse.....</i>	<i>22</i>
<b>SAMARBEID OG VIDEREFØRING ETTER KAFF-PROSJEKTET .....</b>	<b>23</b>
<i>Erfaringer fra KAFF-prosjektet.....</i>	<i>23</i>
<i>Foreløpige tanker om videreføring.....</i>	<i>24</i>
<i>Forankring og oppfølging.....</i>	<i>28</i>
<b>LITTERATUR.....</b>	<b>29</b>
<b>VEDLEGG.....</b>	<b>31</b>
<i>Vedlegg 1: Struktur for tenkningen rundt felles kunnskapsbehov</i>	
.....	<b>32</b>
<i>Vedlegg 2: Oversikt over noen sentrale forskningsmiljøer og institutter.....</i>	<b>33</b>

## Sammendrag

Dokumentet *Kunnskapsbehov på kulturarvfeltet* er kommet i stand som et produkt i prosjektet *Kulturarv i fortid, samtid og framtid* (KAFF). Hensikten er å formidle et overordnet bilde av kunnskaps- og forskningsbehov på kulturarvfeltet. Dokumentet summerer opp de innspill til kunnskapsbehov som har blitt spilt inn gjennom verksteder, seminarer og konferanser som KAFF-prosjektet har arrangert. Videre på diskusjoner i prosjektgruppen og på gjennomgang av diverse skriftlig materiale fra inn- og utland.

Arbeidet i prosjektet har gjort synlig tre overordnede innfallsvinkler til kunnskapsbehov på kulturarvfeltet som de tre organisasjonene har felles og som det oppleves viktig å gå videre med:

- Det er behov for mer kunnskap om vår *forståelse av fenomenet kulturarv*.  
Hva forstår vi med kulturarv og hvordan har forståelsen av fenomenet endret og utviklet seg over tid? Hvem har tradisjonelt ”forvaltet” begrepet kulturarv og i hvilke sammenhenger har det opptrådt?
- Det er behov for mer kunnskap om *kulturarvens betydning i samfunnet*.  
Hvilken betydning har kulturarv for enkeltmennesker, for ulike grupper og for samfunnet som helhet? I hvilke samfunnsmessige sammenhenger er kunnskap om kulturarv viktig? Hvorfor er denne kunnskapen viktig i et samfunn i endring?
- Det er ikke minst behov for å se nærmere på *den forståelse av kulturarv som feltets ulike aktørgrupper har* og hva det betyr for praksis på området.  
Hva slags verdi- og idégrunnlag besitter de ulike aktørene og institusjonene som forvalter og formidler kulturarv? Hvordan står dette i forhold til de politiske føringene som ligger til grunn for deres virksomhet?

Det er viktig å få innsikt gjennom forskning i hvordan tendenser og trender i samfunnet påvirker kunnskap, forståelse og praksis på feltet. De ovenfor beskrevne kunnskapsbehovene er skrevet etter en matrise hvor de tre innfallsvinklene til kunnskapsbehov har blitt sett i forhold til følgende endringstendenser:

- Stadig sterkere markedskrefter
- Økt internasjonalisering
- Nye utfordringer og muligheter knyttet til teknologi
- Økt kulturelt mangfold
- Styrket behov for demokrati og deltakelse

## Forskning på kulturarvfeltet – en kort karakteristikk

På tross av erkjennelsen om at kulturarv har stor betydning for den sosiale, kulturelle og økonomiske utviklingen i samfunnet, står forskningen på kulturarvfeltet svakt. FoU-miljøer som driver forskning innen feltet er fragmenterte og spredt ved universiteter, høyskoler, museer og forskningsstiftelser. Forskningen finansieres i stor grad gjennom generelle bevilgninger til universiteter og høyskoler, eller gjennom strategiske midler, frie midler og programforskningsmidler fra Norges forskningsråd. Sentrale forskningsprogram som delvis retter seg mot forskning innen kulturminnefeltet og kulturfeltet er MILJØ 2015 som i 2008 avløste programmet ”Landskap i endring” og ”Kulturell verdsetting (KULVER)”, som i 2007 avløste ”Program for kulturforskning”. Dette dreier seg om svært beskjedne midler.

Den spredte kompetansen på kulturarvforskning har blitt påpekt i flere offentlige rapporter og dokumenter som omhandler humanistisk forskning i sin alminnelighet, og kulturarvforskning og kulturminneforskning mer spesielt. Forskningsrådets *Nasjonal strategi for humanistisk forskning* (2008) (Humaniorastrategien) ble utarbeidet på bakgrunn av manglende omtale av humanistisk forskning i St. meld. nr. 20 (2004-2005) *Vilje til forskning* (Forskningsmeldingen). Også i denne strategien blir humanistisk forskning beskrevet som fragmentert. Forskningen er spredt, men fordi den består av mange og små miljøer, er den sårbar. De individuelle prosjektene dominerer. Forskningen er for lite tverrfaglig og for svakt internasjonalt koplet. Nyttforskning må utvikles og synliggjøres, og det er behov for robuste nettverk, økt samarbeid og tydeligere arbeidsdeling. Tilsvarende har Forskningsrådets *Kulturminner og kulturmiljøer. Utredning av forskningsbehov 2004-2014* (2003) tidligere pekt på at kompetansen på kulturminnerelatert forskning er spredt.

I en kronikk i Dagbladet i februar 2008 hevder forskningsleder i Norsk kulturråd, Ellen Aslaksen:

*I motsetning til de fleste andre samfunnsområder er det kulturpolitiske feltet kjennetegnet av at forholdet mellom forskning og politikk er svakt utviklet. Det er få forskningsmiljøer som ser utfordringene i å utvikle kunnskap i dette feltet og det er lite kunnskap i brukermiljøene om hvordan forskning kan bestilles./ ... ./ Det er ikke tvil om at når det gjelder en langsiktig FoU-satsing så ligger kulturfeltet sørgelig bak andre sektorer.*

Dette må også kunne sies å gjelde store deler av kulturarvforskningen.

Det er et økende behov for å bygge bro mellom forskjellige fagmiljøer. Det finnes allerede noen eksempler på slike tverrfaglige institutter og samarbeidsformer en kan hente ideer fra, som det nye tverrfakultære forskningsfeltet ved Universitetet i Oslo - KULTRANS - som er et samarbeid mellom forskere fra flere fakulteter (deriblant historisk-filosofisk fakultet, samfunnsvitenskapelig fakultet og juridisk fakultet) og Tema Q ved Linköpings universitet.

I dette dokumentet beskriver vi noen fagmiljøer som har prosjekter knyttet til kulturarv, men vi har ikke hatt som ambisjon å beskrive alle fagmiljøene. På KAFF-prosjektets nettsted [www.kaff.no](http://www.kaff.no) ligger det mer omtale av en del sentrale fagmiljøer i Norge. Arbeidet med denne oversikten er ikke avsluttet. (Se også oversikt over fagmiljøer på kulturarvfeltet - vedlegg 2).

Stortingsmeldinger som berører kulturarv legger alle vekt på en kunnskapsbasert forvaltning og økt vektlegging av forskningsformidling. Det understrekes at forskning er viktig for å sikre en oppdatert forståelse av kulturarvens og kulturvernets betydning for samfunnet og for å gjøre selve kunnskapsfeltet mer synlig og ikke minst mer relevant for aktuelle

samfunnsutfordringer. Forskningsbasert kunnskap gir bedre underlag for utvikling og fornyelse av politikken og for kvalitetsutvikling i forvaltningen. Formidling av ny kunnskap er avgjørende for å kunne ta nye resultater i bruk – kunnskap som kan sikre en god ivaretagelse av kulturarv og dermed gi grunnlag for fortsatt eksistens og framtidig bruk. Forskningsformidling er også viktig ”for at folk skal kunne bygge opp et godt forhold til kulturarven og sin egen identitet” (NOU 2002:1 *Fortid former framtid*)

## Kunnskapsbehov på kulturarvfeltet

I dette dokumentet er det benyttet et bredt sammensatt utvalg av kilder som på ulike måter belyser de felles kunnskapsbehov de tre organisasjonene i KAFF-prosjektet har. Den kan deles inn i to hovedgrupper:

- 1) Kunnskapsbehov som er kommet fram gjennom dialog med fagmiljøene og på seminarer og verksteder i KAFF-prosjektets regi.
- 2) Rapporter og utredninger fra forvaltningen, som i brede, interne prosesser har arbeidet med å beskrive de kunnskapsbehov de har i dag og som de ser vil komme i årene framover.

## KAFF-prosjektets arbeid

KAFF-prosjektet har vært en bred mobilisering hvor en gjennom kontakt med fagmiljøer og forvaltning, samt forskjellige arrangementer, har diskutert kunnskapsbehov på kulturarvområdet. Det er arrangert verksteder med forskere som målgruppe og bredere samlinger hvor også forvaltning og frivillige organisasjoner på har deltatt:

- Verksted 1: ”Kulturarv – vi vrir og vrenger på begrepet!”. Dette verkstedet ble arrangert i mars 2007 og det var ca. 40 deltakere til stede.
- Konferansen ”Samfunn i endring – kulturarvens betydning”. Konferansen ble arrangert på Lillehammer i oktober 2007 og det var ca. 120 deltakere til stede.
- Verksted 2: ”Kulturell kompleksitet og identitet – forståelse og praksis i kulturvernet.” Verkstedet ble arrangert i februar 2008 og det var ca. 65 deltakere til stede.
- Verksted 3: ”Nye forståelsesformer og ny praksis på kulturarvfeltet – de frivillige organisasjonenes kunnskapsbehov”. Dette verkstedet ble arrangert i mai 2008 og det var ca. 50 deltakere til stede.

Prosjektet har også oppsøkt flere sentrale fagmiljøer, både for å få oversikt over hvilke miljøer som er aktive på dette kunnskapsfeltet, og for å få deres innspill til hvor det er behov for ny kunnskap.

Kulturviter Hans-Jakob Ågotnes ved Institutt for arkeologi, historie, kulturvitenskap og religionvitenskap (AHKR) ved Universitetet i Bergen har hatt i oppdrag å skrive en artikkel knyttet til temaet kulturarv: *Kulturarv og kulturelt mangfold. ”Heritage studies” som internasjonalt forskningsfelt.*

Innlegg fra KAFF-samlingene, artikler og oversikt over fagmiljøer finnes på prosjektets nettside: [www.kaff.no](http://www.kaff.no)

## Rapporter og utredninger som beskriver kunnskapsbehov

Forskningsrådet har hatt flere prosesser som har relevans for forskningen på kulturarvområdet. I 2003 foregikk to arbeider hvor kunnskapsbehov knyttet til henholdsvis kulturforskning og kulturminneforskning ble artikulert. *Kunnskapsbehov i kultursektoren. En utredning om forskning og forskningsformidling på kulturfeltet utført på oppdrag fra Norges forskningsråd* (heretter omtalt som Bjørkås-rapporten) og *Kulturminner og kulturmiljøer. Utredning av forskningsbehov 2004-2014* (heretter omtalt som Sæterdal-rapporten) beskrev kunnskapsbehov og var med på å forme Forskningsrådets programmer ”Program for kulturforskning” og ”Landskap i endring”. Begge rapportene beskriver behovet for styrket forskning på kulturarv, både for museer, arkiver og i kulturminnevernet.

Forskningsrådet har i kjølvannet av Forskningsmeldingen ”Vilje til forskning” hatt en arbeidsgruppe som i samarbeid med de humanistiske fakultetene har utviklet en strategi for humanistisk forskning (humaniorastrategien). Målet med strategien er: ”Å synliggjøre den samfunnsmessige betydningen av humanistisk forskning, både på tradisjonelle og nye arenaer.” Strategien skal bidra til å ”øke bevisstheten om hva humanistisk forskning faktisk kan bidra med”, og ”hvordan den har potensial for å bidra mer, eller på nye måter”. Humaniorastrategien påpeker hvordan store samfunnsmessige endringer i dag fordrer kunnskap som setter oss i stand til å fortolke og forstå disse endringene. Det er behov for en bred humanistisk kunnskapsbase, og i dette ligger også behovet for kunnskap om kulturarv. Det som er nedfelt i humaniorastrategien bygger godt opp om det som er kommet til uttrykk om kunnskapsbehov på kulturarvfeltet i KAFF-prosjektet.

Forvaltningen har stadig større krav om å være kunnskapsbasert, og de siste 10-15 årene har det utviklet seg mer strukturerte og brede prosesser i forvaltningsområdene for å få fram kunnskapsbehovene på området. I tillegg til KAFF-samarbeidet har både Riksantikvaren, ABM-utvikling og Kulturrådet arbeidet med å få fram oversikter som sier noen om kunnskapsbehov knyttet til kulturarv.

- Riksantikvaren har spilt inn viktige kunnskapsbehov til MD i *Katalog over Miljøverndepartementets viktigste kunnskapsbehov 2005-2009*. Dette dokumentet brukes i dialog med Forskningsrådet om utvikling av forskningsprogrammer. Nye kunnskapsbehov skal snart spilles inn til MD og KAFF-prosjektets rapport om kunnskapsbehov på kulturarvfeltet vil ha betydning i dette arbeidet.
- ABM-utvikling har hatt et stort prosjekt knyttet til utfordringene relatert til digitalisering i abm-sektoren, kalt *Kulturarven til alle – digitalisering i abm-sektoren*, og i scenarieprosjektet *Museene i 2025. Ulike scenarier* i samarbeid med ECON. Sistnevnte rapport peker på mange av de samme tunge utviklingstendensene som blir fremhevd i denne rapporten, som kulturell og økonomisk globalisering, utvikling av teknologi og digitalisering, og overgangen fra tradisjonelle kollektive strukturer til selvvalgte fellesskap. ABM-utvikling har også gitt innspill om viktige kunnskapsbehov i brev til Utdannings- og forskningsdepartementet (Innspill til den nye forskningsmeldingen datert 18/5-2004) og til Kultur- og kirke departementet i forbindelse med oppfølging av arbeidet med forskningspolitikk for kultursektoren (5/7-2005). Flere av disse kunnskapsbehovene er tatt med i KAFF-prosjektets dokument om kunnskapsbehov.
- Norsk kulturråd har gjennomført prosjektet *Museum, arkiv og samfunn. Kunnskapsbehov og utfordringer* i samarbeid med ABM-utvikling (heretter omtalt



som Ydse-rapporten). Prosjektet omhandler museene og arkivenes rolle i lys av samfunnsutviklingen og konkluderer blant annet med at det er behov for å styrke forskningen i arkivene og museene. Ydse-rapporten peker også på behovet for økt forskning om arkivene og museene. Dette sammenfaller godt med KAFF-prosjektets konklusjoner omkring kunnskapsbehov. Begge arbeidene påpeker behovet for studier av kulturarvinstitusjonene sett i lys av samfunnsendringene. Samtidig omfatter KAFF-prosjektet et større område siden også kulturminnefeltet er sentralt i dette prosjektet.

Behovet for økt forskning og samarbeid i museene har også blitt understreket i NOU 2006:8 *Kunnskap for fellesskapet. Universitetsmuseenes utfordringer*. I denne ble det foreslått å etablere et tettere samarbeid mellom universitetsmuseene og andre museer for å utvikle museenes FoU, og hvor universitetsmuseene kan ha en rådgivende funksjon.

Tilsvarende prosjekter for å akkumulere kunnskapsbehov har foregått i andre land. I Sverige pågår for tiden arbeidet med den såkalte *Kulturutredningen*. Dette er en bred prosess som har til hensikt å se nærmere på kulturpolitikken innretning og arbeidsformer, og for å komme med forslag til endringer. I Kulturutredningens dokument *Forskning för kulturområdets behov* blir økt forskning, tverrfaglig samarbeid, og samarbeid mellom FoU-miljøene og praksisfeltet framhevd som viktige tiltak. Det endelige arbeidet skal legges fram innen februar 2009. I Riksantikvarieämbetet sitt *FoU-program för kulturmiljöområdet* 2006-2010 har det blitt løftet fram flere perspektiver og temaområder det er behov for økt kunnskap om. Blant annet blir delaktighet, mangfold og moderne kulturarv framhevd som viktige perspektiver og temaområder.

I Danmark har en bredt sammensatt ekspertgruppe med tunge næringslivsrepresentanter inne forfattet rapporten *Det innovative humaniora og samfunnsvidenskap. Oplæg til en forskningspolitisk handlingsprogram* (2005). Rapporten tar for seg hvordan humaniora og samfunnsvitenskap kan være nyttige på andre viktige og aktuelle samfunnsområder. De ser særlig på fire forskningsområder hvor møtet mellom forskning og næringsliv er særlig perspektivrikt. Forskning i ”markedsforståelse og brukerdrevet innovasjon”, forskning i ”den globale virkelighet”, forskning i ”innovasjon og kreativitet” og forskning i ”opplevelsesøkonomi”. Et annet arbeid som har foregått i Danmark de siste årene er utredningen *Forskningsbegreber og vidensformer: kulturarv, samlinger og kunstuddannelser* (2004) i regi av Kulturministeriets Forskningsutvalg.

EU har hatt flere åpne og brede prosesser og Europarådet har vedtatt en rammekonvensjon for kulturarv, med fokus på respekt for kulturelt mangfold og bærekraftig bruk av kulturarven. UNESCO har vedtatt sine konvensjoner om kulturarv og WTO og EØS/EU har også utarbeidet internasjonale avtaler.

Dette dokumentet formidler de kunnskapsbehov som har kommet til uttrykk gjennom arrangementer i KAFF-regi, samt i meldinger, utredninger og rapporter som omhandler kulturarvområdet. Vi har løftet fram noen overordnede kunnskapsbehov som det er gjort lite forskning på, og som i flere av de overordnede arbeidene har blitt fremhevd som viktige.

# Overordnede innfallsvinkler til kunnskapsbehov på kulturarvfeltet

I vår gjennomgang av kilder og publikasjoner har tre overordnede kunnskapsbehov felles for de tre organisasjonene utkrystallisert seg:

## 1) **Forskning for forståelse av fenomenet kulturarv**

Det er behov for mer kunnskap om vår *forståelse av fenomenet kulturarv*.

Hva forstår vi med kulturarv og hvordan har forståelsen av fenomenet endret og utviklet seg over tid? Hvem har tradisjonelt ”forvaltet” begrepet kulturarv og i hvilke sammenhenger har det opptrådt?

## 2) **Studier av kulturarvens betydning i samfunnet**

Hvilken betydning har kulturarv for enkeltmennesker, for ulike grupper og for samfunnet som helhet? I hvilke samfunnsmessige sammenhenger er kunnskap om kulturarv viktig? Hvorfor er denne kunnskapen viktig i et samfunn i endring?

## 3) **Studier av kulturarvfeltets institusjoner og aktører**

Hva slags verdi- og idégrunnlag besitter de ulike aktørene og institusjonene som forvalter og formidler kulturarv? Hvordan står dette i forhold til de politiske føringene som ligger til grunn for deres virksomhet?

KAFF-prosjektet har valgt å samle seg om de overordnede perspektivene, som ofte er de grepene det vanskeligst å få til og som krever samarbeid på tvers. Dette må ikke misforstås i den retning at kunnskap om kulturarvens objekter ikke er relevante. Det er en tett sammenheng mellom forskning på objektene og de mer overordnede analysene, og kunnskap om objektene ligger ofte til grunn for de overordnede analysene.

## **Tendenser og trender som påvirker behov for kunnskap om kulturarv**

Kulturarv påvirkes i høy grad av de samfunnsmessige endringene som foregår. Det er viktig å få innsikt gjennom forskning i hvordan tendenser og trender i samfunnet påvirker forståelse og praksis på kulturarvområdet. Samfunnet organiseres på stadig mer sammensatte måter, og endringskreftene er mange og komplekse.

*Stadig sterkere markedskrefter.* Vårt samfunn preges i stadig større grad av markedskrefter og kommersialisme. Dette påvirker kulturarvfeltet. Kulturarv har fått en ”varekarakter”, for eksempel gjennom at kulturminner er ”produkter” som skal markedsføre steder i kampen om turistene. Samtidig stilles det økte krav til kulturarvinstitusjonene om inntjening og lønnsomhet, om markedstilpasning og verdiskaping. Det er store utfordringer knyttet til å utvikle kulturarv og kulturarvinstitusjonene på en slik måte at nyttetenkning og markedstilpasning ikke går på bekostning av kvalitet eller stenger for mer overordnet tenkning.

*Økt internasjonalisering.* Ny teknologi, en global økonomi, økt turisme og innvandring fører til sosial og kulturell endring. Dette skjer globalt, men får forskjellige uttrykk i møtet med lokale, regionale og nasjonale kulturer. Sett i lys av dette blir internasjonalt forskningssamarbeid stadig viktigere. I EUs sjuende rammeprogram er man opptatt av å sette fokus på hvilken betydning de globale endringene stiller Europa ovenfor, blant annet i forhold

til mangfold, verdier og historie. Forskning på kulturarv i en internasjonal kontekst kan gi viktige bidrag til kunnskapsutviklingen nasjonalt. Økt internasjonalt samarbeid vil være relevant innenfor mange ulike temaområder knyttet til kulturarv. For eksempel vil en kopling mot relevante fagmiljøer i land med mange innvandrere kunne gi nye perspektiver på den norske forskningen omkring kulturarv i et pluralistisk samfunn.

*Nye utfordringer og muligheter knyttet til ny teknologi.* De siste tiårene har teknologien, spesielt informasjons- og kommunikasjonsteknologien, gjennomgått en dramatisk utvikling. Det er to forhold som har skapt en grunnleggende ny situasjon for kulturarvinstitusjonene, ikke minst i ABM-sektoren: 1) Digital informasjon og 2) Formidling gjennom Internett. Informasjon blir lagret og distribuert i nye former og kanaler. Dette krever ny kompetanse, nye samarbeidsformer, nye metoder og kanskje nye institusjoner. Ny teknologi fører til nye måter å tenke rundt kulturarvinstitusjonene på. For eksempel fører IT-teknologien til at grensene mellom katalog, magasin og utstilling på museene er i ferd med å viskes ut. Samtidig åpner teknologien opp for nye formidlingsmåter, og for å nå ut til nye grupper, blant annet gjennom tilgjengeliggjøring av arkivmateriale, nettutstillinger og databaser.

*Økt kulturelt mangfold.* Det norske samfunnet har alltid vært preget av kulturelt mangfold. Tidligere var dette først og fremst representert gjennom urfolksbefolkningen, samene, og de nasjonale minoritetene. De siste tiårene har imidlertid det norske samfunnet fått mange nye innbyggere med en annen etnisk og kulturell bakgrunn enn den som representeres av urfolk og ”gamle” minoriteter. Dette utfordrer den tradisjonelle forståelsen av kulturarv for alle, og stiller krav om ny kunnskap til institusjonene som forvalter og formidler kulturarv. Det er med andre ord et stort kunnskapsbehov knyttet til kulturarv og kulturelt mangfold, og her kan man med fordel få kunnskap fra andre land som har arbeidet med disse problemstillingene over lengre tid.

*Styrket behov for demokrati og deltakelse.* Kulturarvinstitusjonene skal bidra til deltakelse og demokrati. Enkeltmennesker og ulike grupper sin stemme skal bli hørt, og kulturarvinstitusjonene skal være i dialog. Kunnskapen som blir formidlet skal gjøre samfunnsborgerne bedre i stand til å delta i de demokratiske prosessene. Kulturarvinstitusjonene har kunnskapsbehov knyttet til disse kravene, og også på dette området vil en kunne hente kunnskap fra andre land.

	<b>Tre overordnede kunnskapsbehov</b>			
		Forskning for forståelse av fenomenet kulturarv	Studier av kulturarvens betydning i samfunnet	Studier av kulturarvfeltets institusjoner og aktører
<b>Fem tverrgående tendenser og trender</b>	Stadig sterkere markedskrefter	x	x	x
	Økt internasjonalisering	x	x	x
	Ny teknologi	x	x	x
	Økt kulturelt mangfold	x	x	x
	Styrket behov for demokrati og deltakelse	x	x	x

*Matrise som strukturerer beskrivelsen av kunnskapsbehov*

## Tema 1 – Forskning for forståelse av fenomenet kulturarv

Begrepet kulturarv har røtter i romantikkens forsøk på å beskrive og gjenskape en kulturell enhet både i den vestlige verden og innen nasjonalstaten (Amundsen/verksted 1)<sup>1</sup>. Det er imidlertid et begrep som blir stadig mer brukt i samfunnsdebatten her til lands, og de samme tendensene sees også internasjonalt. For eksempel i Danmark har ordet blitt et nytt politisk slagord, mens det sjelden var i bruk for ti år siden (Jensen 2008).

Kulturarv er et symbolmettet og mangetydig begrep som blir brukt både i dagligtale og innenfor offentlig forvaltning og forskning (Ågotnes 2008). Det synes å være en utbredt enighet om at kulturarv er viktig for samfunnets sosiale og kulturelle utvikling. Det blir ofte brukt i selvfølgelige vendinger, som noe objektivt på linje med ”natur” (Berkaak/verksted 1). Det har imidlertid vært lite kritisk forskning på hva begrepet rommer. I sin artikkel *Forskningsbegreber og Vidensformer: kulturarvens utfordring* (2004) hevder den danske antropologen Kirsten Hastrup at det å skifte fokus fra kulturarvobjektene til forskning på kulturarvbegrepet og de relasjoner begrepet inngår i, vil gi ny og viktig viten:

*Mit forslag er derfor, at man med henblik på nye kundskapsstrategier for en stund ser helt bort fra den gældende objektviden om kulturarven; man skal simpelthen glemme genstandene lidt./ ... ..I stedet foreslår jeg – lidt flot, men naturligvis med al respekt – at man måske starter med at genoverveje sit sagsforhold og den måde, hvorpå selve begrebet om kulturarven påvirker videnskabens retning, og dermed mulighederne for intervention.*

Det er behov for en løpende, kritisk diskusjon av begrepet kulturarv. Hva legges i begrepet, hvordan har det endret og utviklet seg, hvordan har det blitt brukt og misbrukt? Hva ligger til grunn for at noe blir sanset og tolket som kulturarv, mens andre ting ikke blir det? I hvilken grad skal selve kildene, informasjonsbærerne som forteller om kultur og historie, innordnes i begrepet kulturarv? Hva er forholdet mellom immateriell og materiell kulturarv og tilsvarende mellom kulturarv og kulturminner? Det er behov for tverrfaglig forskning på begrepet, og det er samtidig viktig at også aktørene og institusjonene på området tar opp disse problemstillingene.

På tilsvarende måte er det behov for forskning omkring begreper som ofte opptrer i sammenheng med kulturarv, som for eksempel *identitet* og *kulturelt mangfold*. Det synes for eksempel å være enighet om at kulturarv er viktig fordi det styrker identiteten, men hva begrepet identitet rommer har vært mindre debattert. Det er viktig at forståelsen av disse begrepene, på samme måte som begrepet kulturarv, blir kontinuerlig videreutviklet og fordypet gjennom forskning og forskningsformidling (Myklebust/verksted 1, Ågotnes/konferanse, Bertelsen/konferanse, Berkaak/konferanse).

Behovet for forskning på begrepet kulturarv er påpekt av mange. På KAFF-prosjektets første verksted var nettopp hensikten å ”vri og vrenge” på begrepet. På dette verkstedet ble det blant annet pekt på behovet for forskning som ser nærmere på institusjonaliseringen av begreper som kulturvern og kulturarv og som ser begrepene i en idéhistorisk sammenheng (Amundsen/verksted 1). Tilsvarende ble behovet for en kritisk analyse av begrepet kulturarv påpekt av flere under KAFF-prosjektets konferanse *Samfunn i endring – kulturarvens betydning*. Det er nødvendig med en kunnskapsbasert analyse av begrepene som brukes når vi diskuterer kulturarv. Kunnskap om sammenhengen mellom overordnede endringstendenser i samfunnet

<sup>1</sup> Innlegg fra KAFF-prosjektets verksteder og konferanse er tilgjengelig på [www.kaff.no](http://www.kaff.no)

og drivkreftene bak disse er viktig, og det er behov for mer forskning som belyser hvordan vår forståelse av begrepet kulturarv påvirkes av samfunnsendringer. (Kjeldstadli/konferanse, Ågotnes/konferanse, Berkaak/konferanse og Hallén/konferanse).

### **Stadig sterkere markedskrefter**

Stadig sterkere markedskrefter har også gjort seg gjeldende på kulturarvområdet. I en global verden har kulturarv blitt en viktig arena for turisme og næringsutvikling. Kulturarv er et virkemiddel i salg og markedsføring. Steder og regioner har utviklet sine attraksjoner og ”heritage sites”, og er viktige virkemidler for verdiskaping. Slike attraksjoner kan være med på å øke steders attraksjon og påvirke inntjening. Samtidig kan det være problematisk hvis kulturarv blir behandlet som en ”vare” på et ”nostalgimarked” (Ydse 2007).

En del forskning har pekt på kritiske aspekter når kulturarv blir tingliggjort i form av en ”heritage site”. Når visse gjenstander stilles ut på et bestemt sted og skal representere ”kulturarven”, det være seg en ”cultural village” i Zululand eller fremstillingen av samisk kultur i Rovaniemi, fjernes kulturen fra den sosiale virkeligheten. Det fører til fremmedgjøring (Berkaak/verksted 1, Ågotnes 2008).

Det er behov for forskning som studerer kulturarvbegrepet i lys av de økonomiske interessene som påvirker feltet, og for kritisk analyse av begrepene og diskursen på området.

Diskursanalyser kan gi forståelse av dominerende og motsetningsfylte meningsdannelser om kulturarv i stedsutvikling blant ulike grupper. Hvordan produseres og vedlikeholdes ulike diskurser? (Vestby/konferanse)

### **Økt internasjonalisering**

Begrepet kulturarv er kontekstavhengig. Det har endret betydning gjennom historien. Det har også forskjellig betydning i ulike land og kulturer. Land og folkegrupper i nasjonsbyggingsfasen ønsker konsensus omkring begrepet – de vil skape en enhetlig kulturarv – ”kulturarven”. Land som ønsker å plassere seg i en internasjonal sammenheng (som gjerne tidligere har vært i en nasjonsbyggingsfase) er opptatt av å finne fram til en forståelse av begrepet som kan romme mangfoldet i kulturen.

Det er behov for internasjonalt samarbeid om forskning som ser på hvordan begrepet kulturarv har blitt forstått og tolket i ulike kulturer og ulike historiske perioder. Hvordan arbeider forskjellige land med å finne fram til en dynamisk forståelse av begrepet kulturarv? Hvordan har begrepet kulturarv for eksempel blitt brukt i forhold til makt, krig og konflikt?

### **Nye utfordringer og muligheter knyttet til ny teknologi**

Ny teknologi gir i dag nye muligheter for forståelse og formidling av kulturarv. Digitalisering av arkiver og museumssamlinger, nettutstillinger og forskjellige kunnskapsdatabaser gir nye brukere tilgang på kunnskap på en helt annen måte enn før. Mens man tidligere måtte oppsøke museene og arkivene for å se gjenstandene og kildene er de i dag i mange tilfeller bare et tastetrykk unna. Det er et kunnskapsbehov knyttet til hvordan ny teknologi og digitalisering påvirker vårt syn på kulturarv. Hva gjør den digitale virkelighet med vår forståelse av verden og vår kulturarvs plass i den? Hva gjør det med opplevelsesgrunnlaget når man for eksempel velger en nettutstilling framfor en museumsutstilling? Hvilken rolle har de som velger ut

hvilke historier som skal bli fortalt? Hvorfor velges noen historier ut framfor andre, og hva fører dette til for vår forståelse av fortiden?

## **Økt kulturelt mangfold**

Det har til alle tider vært knyttet konflikt og interessekonflikter til vår kulturelle arv. Fremveksten av norske historie- og kulturformidlende institusjoner fram mot 1905 og første verdenskrig kan sees i lys av noen kulturpolitiske strømninger som la føringer for forestillinger om fortiden. Disse kan beskrives slik:

- Historie og kulturtradisjon som legitimitetsgrunnlag for den norske nasjons- og statshevdelsen
- Romantikkens dyrking av bondekulturen som nasjonens egentlige kulturgrunnlag
- Utvidelse av demokratiet og av det lokale selvstyret
- Synliggjøring av nye samfunnsgruppers kulturelle interesser og identitetsskapende elementer

Eksempelvis gir et ord som "folkemuseum" alene konnotasjoner til alle disse fire idéhistoriske konstruksjonene. Utviklingen av kulturarvinstitusjonene etter andre verdenskrig har sammenhengende funnet sted i dialog - og kritisk oppgjør - med forestillingen om bondesamfunnet som nasjonens kulturgrunnlag, og med ideer om å verne og synliggjøre nasjonale identitetsverdier.

I prosjektet "Kulturarvens grenser. Kulturarv som samlende og splittende fenomen" viser professor i folkloristikk Bjarne Hodne hvordan begrepet kulturarv har lagt premisser for kulturvernarbeidet i Norge. Begrepet kom inn i norsk retorikk i nasjonalromantikken da utvalget av hva som skulle inngå som en del av denne arven, skjedde ut fra en bestemt nasjonalbyggende verdi. I 1960-årene ble kulturpolitikken, først gjennom det demokratiske og så det utvidede kulturbegrep, opptatt av tilgang på og tilgjengelighet til kultur. Hodne viser hvordan ideologien som lå til grunn for kulturarvpolitikken, ikke ble oppfattet som identitetsplattform med behov for samfunnstilpasning. Kulturarv ble med dette noe man bevarte, ikke noe man fornyet (Ydse 2007).

I nasjonsbyggingen ble det skapt et statisk og monokulturelt bilde av den "norske kulturarven". Kulturtrekk og tidsperioder ble taksert, og en felles kulturarv ble for en stor del knyttet til bondekulturen. Flere befolkningsgrupper, kulturtrekk og tidsperioder falt utenfor, som for eksempel arbeiderkultur, kystkultur, samisk kultur og de nasjonale minoritetenes kultur (Schanche/verksted 1, Mydland/verksted 2). I dag har den økte bruken av begrepet kulturarv i et stadig mer kulturpluralistisk samfunn knyttet betydningssammenhengene til uttrykket sammen med begrepet kulturelt mangfold og gjort termen kulturpolitisk kontroversiell (Ågotnes 2008:1). Det er behov for forskning som tydeliggjør kompleksitet og de store kulturelle variasjonene i et samfunn preget av mange kulturarver og identiteter. Det er også behov for forskning som kan finne fram til fellesverdier og en felles kulturell plattform (Ågotnes 2008, Pourbayat/verksted 2, Hodne i Ydse 2007).

## **Styrket behov for demokrati og deltakelse**

Det er også viktig med forskning på begrepet kulturarv i forhold til demokrati og deltakelse. Forståelsen av kulturarv som noe man *arver* kan gjøre det umulig for noen som kommer utenfra å tilegne seg den. På den måten kan det virke ekskluderende (Pourbayat/verksted 2).

På samme måte er det problematisk når begreper som identitet blir brukt og forstått som noe opprinnelig og naturlig. Sosiolog Hans Philip Einarsen hevder at for å få til en reell inkludering av minoritetsgrupper er det behov for forskning som utfordrer eksisterende kategorier og som stiller kritiske spørsmål til hva som skal innlemmes, og hva som skal stenges ute fra kulturarven (Ydse 2007). Det er behov for å stille spørsmål som: Er norsk kulturarv for alle? Hva er innvandrernes og minoritetenes andel av norsk kulturarv? Hvilken plass skal minoriteter og innvandreres kultur ha i en felles norsk kultur i framtiden? (Pourbayat/verksted 2).

Er ikke kulturarv like mye noe som blir *skapt*? For at et samfunn skal holde sammen tross motsetninger må en ha noen felles verdier. Disse verdiene blir til gjennom dialog og forhandlinger, noe som også gjelder på kulturarvområdet. Hvilke kulturelementer og verdier som skal betegnes som bevaringsverdige vil derfor stadig komme opp som spørsmål som må forhandles. Det er behov for forskning som ser nærmere på prosessene som fører til at kulturminner og kulturverdier blir skapt. Det er også behov for å studere hvem som har makt til å få sine interesser igjennom (Berkaak/verksted 1).

Ingen kulturer har vokst frem uten ytre påvirkning, og de enkeltelementer som utgjør en kultur henger ikke sammen i en uløselig helhet. Derimot er enhver kultur en mosaikk under stadig forandring, selv om hastigheten varierer over tid og fra kultur til kultur. De enkelte bestanddeler i mosaikken er kommet og kommer som impulser med vidt forskjellig opphav, bearbejdes i ulik grad, og suppleres med rene innovasjoner som oppstår innen den enkelte kultur. Dersom denne kunnskapen får stå sentralt i arbeidet med kulturarv, vil det kunne bidra til større respekt og forståelse for andres kulturarv (Helberg/verksted 3).

## Tema 2 - Kulturarvens betydning i samfunnet

Det blir ofte hevdet at kulturarv har stor betydning både for enkeltmennesket og for samfunnet som helhet. I St meld nr 16 2004-2005 *Leve med kulturminner* kan man lese at:

*Kulturminner og kulturmiljøer blir i for liten grad tatt i bruk som ressurs i samfunnsutviklingen. [De] kan gi grunnlag for kulturell, sosial, økonomisk og miljøvennlig utvikling og verdiskaping i lokalsamfunn og næringsliv.*

Det er imidlertid lite utforsket *hvilken* betydning kulturarv har, både for enkeltmennesker, for ulike grupper og for samfunnet som helhet. *Hvorfor* har kulturarv betydning? På hvilken måte betyr kulturarv noe i et samfunn i endring? Hvilken rolle spiller kulturarv i en tid med økt internasjonalisering, globalisering og kommersialisering? En må også tørre å spørre *om* kulturarv har betydning. Er det slik at kulturarv betyr mindre for noen grupper enn for andre? (Mydland/verksted 2)

Behovet for å studere kulturarvens samfunnsmessige betydning har blitt hevdet av flere. Kulturviter Hans-Jakob Ågotnes påpeker at studier av kulturarv må begynne i samtiden. Kulturarv er de kulturelle verdier som er rådende i forskjellige samfunn og grupper. Den kulturelle meningen blir til gjennom at vi velger, og det er disse prosessene, ikke objektene, som må identifiseres. Det er et kunnskapsbehov knyttet til å skaffe seg en best mulig oversikt over den samfunnsmessige virkningen av det vi velger og forvalter som kulturarv (Ågotnes 2008).

På KAFF-konferansen *Samfunn i endring – kulturarvens betydning* understreket flere av innleiderne at forskning som kan belyse betydningen kulturarv har i forhold til ulike samfunnsområder, er svært viktig for at vi skal kunne møte utfordringene i et samfunn i rask endring. (Hallén/konferanse, Kjeldstadli/konferanse, Ågotnes/konferanse). Dette blir også påpekt i Forskningsrådets humaniorastrategi. For å kunne forstå og fortolke den samfunnsmessige endringen vi i dag står overfor ”er samfunnet avhengig av en bred humanistisk kunnskapsbase – som beredskap i møtet med kulturell endring”.

Det er gjort relativt få studier av kulturarvens betydning i Norge. Her vil forskningsmiljøene ha mye å hente fra andre internasjonale fagmiljøer.

## **Stadig sterkere markedskrefter**

Termer som verdiskaping, opplevelsessamfunnet, omdømmesamfunnet og kulturøkonomi har gjort sitt inntog på kulturarvområdet. I de senere år har det vært en økt politisk vekt på kulturarv som næringsutvikling og som virkemiddel i distriktpolitikk og stedsutvikling. Blant annet i NOU 2002 *Kultur og næring* kan man lese at ”Økonomisk verdiskaping må være en del av grunnlaget for en ny kulturminnepolitikk, og kulturminnenes næringsmessige og økonomiske virkning må synliggjøres”. St. meld. 16 (2004-2005) *Leve med kulturminner* påpeker at ”Kulturminner og kulturmiljøer representerer ressurser som kan ha stor betydning for å utvikle levende lokalsamfunn og ny næringsutvikling”. Kulturarv og verdiskaping har også blitt framhevd i dokumenter fra institusjonene som forvalter kulturarv. Blant annet har ABM-utvikling framhevd at det er behov for å se på samvirke mellom kultur- og næringslivet der museer og turistnæringen samarbeider om lokal og regional utvikling, og for å se på kulturforskningens betydning for verdiskaping (Innspill til den nye forskningsmeldingen, 18/5-2004).

I stadig større grad blir kultur brukt som et instrument for økonomisk utvikling. Økt steds konkurranse og markedøkonomiske tenkemåter rundt stedsutvikling gjør at en tar kultur aktivt i bruk i profileringen. Identitet og identitetskonstruksjoner er i fokus. Samtidig gjør en verden preget av raske forandringer at lokalsamfunn i økende grad orienterer seg mot sin lokale arv. Når man i tillegg kan finne argumenter som hos Richard Florida, - at regioner som går bra økonomisk kan knyttes til et omfattende kulturtilbud og omgivelser som tiltrekker den ”kreative klassen” er dette trender som raskt blir fanget opp av politikere og investorer. Kulturplanlegging og kulturøkonomi er blitt en drivkraft for vekst. (Kamfjord/konferanse, Vestby/konferanse, Børrud/konferanse, Swensen/konferanse).

Det er et kunnskapsbehov knyttet til forståelse av kulturarv, stedsbygging og stedsutvikling. Hvordan fungerer historiske faktorer og kulturarv som byggesteiner i stedsutvikling og næringsutvikling? Hva består kulturarvverdiene i slike områder av? Hva slags betydning har kulturminner - og miljøer for steders omdømme? Hvordan brukes dette i stedsprofileringer? Hvordan kan sammenhengene mellom den brede verdiskapingen dokumenteres – på kort og lang sikt? Det er også behov for å se på hvilken rolle ulike interessegrupper har. Hvem definerer kulturarvverdiene i stedsutviklingen? Hvordan utspiller forholdet mellom private goder og fellesgoder seg i bruken av kulturarv? Hvor sterke er utbyggingsinteressene? Ser vi en økende privatisering av kulturarvens allmenninger? Hvordan håndteres balansegangen mellom bruk og vern? Hva slags interessekonflikter finnes og hvordan skal dette håndteres? Det er også behov for forskning som ser på hva som kjennetegner god og dårlig stedsutvikling, og for sosiokulturelle analyser som supplement til fysiske og historiske stedsanalyser. (Haukeland/konferanse, Vestby/konferanse, Swensen/konferanse).



## **Økt internasjonalisering**

Internasjonalt samarbeid på kulturarvfeltet har blitt stadig viktigere. Eksempelvis i EU har man i flere år vært opptatt av hvordan kunnskap om kulturarv kan danne grunnlag for dialog og integrasjon. I 1993 ble kultur en integrert del av EU-samarbeidet som følge av Maastricht-avtalen (1992). Innlemmelsen av kultur i EU-samarbeidet markerte et ønske om å intensivere den europeiske integrasjonen. Kultur oppfattes som en vesentlig økonomisk faktor som bidrar til å skape sosial integrasjon og er derfor en viktig del av EUs strategi for å fremme integrasjon mellom Europas befolkningsgrupper. Samtidig gjør internasjonal kommunikasjon at den samlede kulturarv får et bedre vern.

Internasjonalt forskningssamarbeid på området kan bidra til å synliggjøre betydningen av kulturarv i samfunnet. Samarbeid på tvers av landegrensene kan også gi nye perspektiver og bidra til å sette lokal og regional kulturarv inn i en større global sammenheng. Et eksempel er industriell kulturarv. Industrihistorie har ofte vært identifisert som lokalhistorie. En kan imidlertid også fortelle om denne historien som en internasjonal integrasjonsprosess. Dette reiser imidlertid viktige problemstillinger det er behov for å belyse: Hvor bærende er kulturarvbegrepet når en skal beskrive slike prosesser – når det tas ut av sin nasjonale sammenheng? Hvordan håndterer den tradisjonelle nasjonalstaten en felleseuropeisk eller global tilnærming?

## **Nye utfordringer og muligheter knyttet til ny teknologi**

Ny teknologi og kunnskap om denne teknologien kan bidra til økt bruk og større tilgjengelighet. Teknologien gir også rom for nye formidlingsformer og andre former for dialog, for eksempel i forhold til formidling i skolen. Tilgjengelighet er også viktig i forhold til demokrati og deltakelse. Ny teknologi kan bidra til å øke kunnskapsnivået og skape nye samarbeidsformer mellom de frivillige og profesjonelle aktørene som arbeider med kulturarv. Det er allerede igangsatt en del prosjekter hvor fagpersoner og lekfolk samarbeider om kulturarv, for eksempel prosjektet lokalhistorisk wiki ved Norsk Lokalhistorisk Institutt (Alsvik/verksted 3).

## **Økt kulturelt mangfold**

På samme måte som det er viktig å finne en felles kulturell plattform som inkluderer dagens forskjellige etniske og kulturelle grupper, er det også viktig å få fram forskningsbasert kunnskap om tidligere tiders mangfold. Innvandring og kulturelt mangfold er ikke noe nytt fenomen - immigrasjon har vært en del av samfunnsutviklingen i Norge helt fra forhistorisk tid – det var slik Norge ble befolket etter istiden. Migrasjon og flytting er en like selvsagt del av menneskets historie som det å være bofast - flytting finner sted ikke bare innen kommuner, regioner og nasjonalstater, men også over landegrensene og mellom ulike verdensdeler. Et godt eksempel på dette er industrisamfunnets kultur, som i stor grad ble etablert og utviklet gjennom overføring av teknologi og kompetanse fra andre land og ved arbeidsinnvandring.

Formidling av det mangfoldige og komplekse i fortiden vil gjøre det enklere å se paralleller i forhold til dagens flerkulturelle samfunn. I grove trekk kan man si at nasjonalstatsdannelsen førte til en overgang fra mangfold til enfold i den nasjonale kulturen. Noen kulturelementer ble betraktet som viktige for nasjonens legitimitet og identitet. Kulturminner som ikke passet inn i det nye nasjonale bildet ble betraktet som ”irrelevante” (Østigård/verksted 2). Samtidig

foregikk en stigmatisering av grupper, for eksempel det samiske (Schanche/verksted 1). Dette har ført til at i dagens flerkulturelle Norge er forskjellen mellom ”vi” blitt mindre, mens kontrasten til ”de andre” kanskje er blitt desto større (Mydland/verksted 2). Arkeolog Terje Østigård hevder at den flerkulturelle utfordringen først og fremst er et ideologisk og ikke et empirisk problem. Kulturell kompleksitet har alltid eksistert, og ved å formidle mangfoldet i fortiden vil det også sette oss bedre i stand til å forstå samtidens kompleksitet (Østigård/verksted 2). Innsikt i tidligere tiders mangfold og migrasjon kan gi oss et bedre grunnlag for å håndtere dagens innvandring på en positiv måte. Kunnskap om kulturarv vil på den måten kunne fungere som arena for integrasjon. (Ågotnes/konferanse, Bertelsen/konferanse, Berkaak/konferanse, Østigård/verksted 2, Schanche/verksted 1 og Mydland/verksted 2).

## **Styrket behov for demokrati og deltakelse**

I senere tid har det skjedd en demokratisering av begrepet kulturarv. Mens det tidligere var profesjonelle historikere som forvaltet historien er det i dag stadig flere som engasjerer seg i kulturvernarbeid med sine minner og opplevelser. Flere forskere har forsøkt å forklare denne endringen. David Lowenthal hevder at de som engasjerer seg i ”heritage”-aktiviteter er ute etter følelsesmessige bindinger gjennom at de er på jakt etter identitet og følelsesmessig identifikasjon. (Ågotnes 2008). I boken ”Kamper om fortida” beskriver professor Thomas Hylland Eriksen fortidens betydning for mennesker i dag. Hans hevder at fortiden er viktig fordi den gjør nåtiden begripelig. På samme måte hevder den danske arkeologen Carsten Paludan-Müller at i en tid med raske samfunnsendringer kan den symbolske rollen til museer få spesielt stor betydning (Ydse 2007).

Hva ulike grupper, som sentrale vernemyndigheter og lokalbefolkning, anser som viktig kulturarv kan være forskjellig. Dette kom tydelig fram i Kulturminneåret 1997 da lokalbefolkningen i hver kommune skulle velge ut et kulturminne. Storparten valgte kulturminner fra beste- og oldeforeldregenerasjonen, som på forskjellig måte viste hva disse hadde livberget seg med. Lokalbefolkningens valg sto på mange måter i kontrast til hva kulturminneforvaltningen tradisjonelt har løftet fram som viktige kulturminner.

Det er et kunnskapsbehov knyttet til å utforske hvilken rolle og betydning kulturminner og kulturarv har i vårt samfunn, for enkeltgrupper og enkeltindivider. Hva betyr kulturarv for ”folk flest” – for enkeltmennesker og lokalsamfunn? Hva slags verdier knyttes til kulturarv, og hvem skal definere hva som har verdi? Hvem har makt til å bestemme hvordan vi skal utnytte kulturarvressursene? Disse problemstillingene må sees i forhold til ulike samfunnsområder som kulturarv inngår i, for eksempel i by- og stedsutvikling. Når det satses på opprusting av byen og på kulturarv – hvem er det som har glede av det? Er det noen befolkningsgrupper som favoriseres – noen som uteglemmes – noen som skyves ut? Er det noen hyppig brukte hverdagsmiljøer som ikke blir inkludert? Det er viktig å avdekke og analysere ulike interesser som legger føringer for stedets utviklingsretning, som ser på inkluderende allianser og makt. Dette kan blant annet gjøre gjennom diskursanalyse. (Mydland/ verksted 2, Haukeland/konferanse, Børrud/konferanse, Swensen/konferanse, Vestby/konferanse).

Det er også viktig å kartlegge om kulturminnenes rolle og betydning er noe som er ”universelt”, eller om det i større grad er knyttet til enkelte sosiale og kulturelle gruppers kultur, identitet og verdiforståelse. (Mydland/verksted 2)

### Tema 3 - Kulturarvfeltets institusjoner og aktører

Kulturarvinstitusjonenes samfunnsoppdrag har endret seg fra den kontekst de en gang vokste fram i. Museene og arkivene har gått fra å være et verktøy i nasjonsoppbyggingen hvor formidling av kunnskap først og fremst var myntet på bestemte klasser, til folkeopplysningsinstitusjoner som skal sette samfunnsmedlemmene i stand til å være aktive deltakere i et demokrati (Ydse 2007). På samme måte utviklet kulturminnevernet seg fra å være et politisk prosjekt hvor formålet var å skape en nasjonal identitet og en stat basert på vitenskapelighet til å bli et virkemiddel for å bidra ikke bare til nasjonal bevisstgjøring, men til kamp mot fremmedgjøring, rotløshet, velferdsstatens rasering av trygge og kjente omgivelser (Berg Simonsen/verksted 1, Mydland/verksted 2). Disse endringene illustrerer behovet for løpende kunnskap om kulturarvinstitusjonenes rolle og et kritisk blikk på de samme institusjonenes virksomhet. Det er også et kunnskapsbehov knyttet til kulturarv som politikkområde. I et samfunn i rask endring er behovet for å se med et kritisk utenfrablakk på egen forvaltning spesielt viktig.

Behovet for en slik type kunnskap har blitt påpekt på flere av KAFF-prosjektets verksteder og seminarer (Hallen/konferanse, Ågotnes/konferanse, Mydland/verksted 2). Dette er også et kunnskapsbehov som kommer til uttrykk i en rekke offentlige dokumenter og utredninger, blant annet i Sæterdal-rapporten (NFR 2003), Bjørkås-rapporten (NFR 2003), ABM-utviklings brev "Innspill til den nye Forskningsmeldingen" datert 18/5 2004, ABM-utviklings brev til KKD "Oppfølging av arbeidet med forskningspolitikk for kultursektoren" datert 5/7 2005 og i Ydse-rapporten. Også i "Katalog over Miljøverndepartementets viktigste kunnskapsbehov 2005-2009" blir behov for mer kunnskap om aktører som kulturminneforvaltningen selv, kunnskap om den praktiske forvaltningen og effektene av aktørenes handling og samhandling framhevd.

Praksis må gjøres til gjenstand for forskning. Det er behov for kunnskap omkring kulturarvinstitusjonenes idé og verdigrunnlag - for å studere kulturarvområdets "identitet": Hva er kulturarvinstitusjonenes eksistensberettigelse i dag? Hvordan kan de bidra som kulturinstitusjoner til dagens samfunnsmessige utfordringer? Hvordan kan de bidra til å stille spørsmål ved etablerte "sannheter" og maktstrukturer? Hva slags verdisyn og selvforståelse har de profesjonelle aktørene som arbeider med kulturarv?

Det er også behov for å se nærmere på andre aktører på området sin rolle og praksis. Det gjelder både eiere og brukere av kulturminner, publikum på museer og de frivillige organisasjonene. De frivillige organisasjonene har gått fra å være ideelle organisasjoner til å bli stadig mer profesjonaliserte. De konkurrerer om medlemmer for sin gode sak (Lorentzen/verksted 3). Det kan være behov for å se nærmere på: Hvordan orienterer de frivillige organisasjonene seg i et nytt landskap? Hvordan er deres syn på kulturarv og historie sammenlignet med de profesjonelle aktørenes oppfatning? Hvordan kan frivillig sektor få til et bedre samarbeid med kulturarvinstitusjonene?

I Norge har det vært relativt lite forskning på kulturarvinstitusjonene og deres aktører. Den forskning som har foregått har for en stor del bestått av enkeltstående prosjekter i form av hovedfagsoppgaver/masteroppgaver, doktorgrader og mindre forskningsprosjekter. Det er behov for en langsiktig og tverrfaglig tilnærming til dette temaområdet. Det er behov for å knytte seg mer mot internasjonale miljøer som arbeider med kulturarv, for eksempel i Storbritannia, Tyskland, Finland og Nederland, hvor det de siste 10-20 årene foregått betydelige satsinger på forskning omkring kulturpolitikens konsekvenser, gjerne kalt Cultural Policy Research.

## **Stadig sterkere markedskrefter**

Konkurransen og nyttetenking har gjort sitt inntog på kulturarvområdet, og preger i stadig større grad kulturarvinstitusjonene. Dette fører til flere kunnskapsbehov knyttet til hvordan kulturarvinstitusjonene tilpasser seg markedskreftene og hvordan denne tilpasningen kan gjøres på en balansert måte. Går markedstilpasningen på bekostning av kvalitet? Blir underholdningsverdi og besøkstall viktigere enn det faglige innholdet? (Ydse 2007).

Det er behov for forskning som ser på kulturarvinstitusjonenes rolle i kulturøkonomien og i samfunnet mer generelt. Hvilken rolle har de som kulturøkonomiske ressurser? Hvilken rolle spiller de i lokalsamfunns og enkeltmenneskers liv? Hvordan legge til rette for at denne rollen styrkes? (ABM-utviklingsbrev til KKD). Hva er den immaterielle verdien til disse institusjonene – som kulturuttrykk, for identitet og for vår kulturhistorie? Hvordan kan man arbeide med å videreutvikle verdsetningsmetoder fra kulturøkonomi for goder som ikke omsettes i markeder? (Aabøe/konferanse).

Midler til forskning og utvikling er knappe ressurser. Det er mye intern konkurranse, og nytteorienterte prosjekter vinner ofte fram i programtenkning. Det er viktig at nyttetenkning forstås og aksepteres av FoU-miljøene. Samtidig er det viktig at disse perspektivene ikke blir for kortsiktige og smale. Forvaltningen må være bevisst de langsiktige kunnskapsbehovene de har.

## **Økt internasjonalisering**

I dagens globale samfunn påvirkes kulturarvinstitusjonene i stadig sterkere grad av politikk og utviklingstrekk utenfor landegrensene. Internasjonale konvensjoner legger felles føringer og retningslinjer. Det har også vært en kraftfull økning i samarbeid over landegrensene og tilhørende økte økonomiske bevilgninger.

Det er behov for forskning som ser på hvordan internasjonale avtaler, konvensjoner og EU-direktiver får direkte konsekvenser for forvaltningen av kulturarv (MDs viktigste kunnskapsbehov). Det er også behov for forskning som ser på hvordan internasjonalt samarbeid bidrar til å påvirke aktørenes perspektiver. Kan økt internasjonalt samarbeid føre til en raskere harmonisering og forståelse mellom landene? Hvordan påvirker økt grad av internasjonalt samarbeid institusjonene og aktørene?

## **Nye utfordringer og muligheter knyttet til ny teknologi**

Forholdet mellom kulturarvinstitusjoner og brukere har endret seg og vil endre seg mye framover. Nye brukergrupper har nye krav til kunnskapskilder og formidling. Faggrensene og sektorgrensene kommer under press og dette utfordrer institusjonene når det gjelder deres samfunnsoppdrag og samfunnsrolle.

Det er behov for økt forskning på to hovedområder:

1. Nye løsninger som kan gi best mulig retning til utviklingen: Ny teknologi som kan sammenstille data fra ulike sektorer og institusjoner som handler om samme tema eller sak.

2. Hva skjer med
  - a. Institusjonene og fagmiljøene
  - b. Innhold og tjenester
  - c. Brukere og brukergrupper

På punkt 1 har det i flere år foregått en omfattende forskning, særlig i regi av EU og finansiert gjennom ulike EU-program. På det andre punktet har det skjedd langt mindre selv om dette er svært viktig for å forstå utviklingen og konsekvensene av det som skjer. Som på andre områder i samfunnet så er slik kunnskap viktig for å utforme en god politikk for framtidig satsing. Slik kunnskap mangler vi i dag.

I flere land har en begynt å formulere et forskningsprogram relatert til punkt 2. Kjernen er gjerne samspillet mellom institusjoner, tjenester og brukere. Det skjer en stille revolusjon på dette området, noe som får store konsekvenser for samfunnet og innbyggerne. Økt forskning er avgjørende for å skape debatt, og Norge må ta opp arbeidet med et mer helhetlig forskningsprogram for kulturarvfeltet og ny teknologi. Arbeidet må gjøres i samspill med det som samlet skjer i kulturfeltet og i andre sektorer i samfunnet. En må også ha med seg sammenhengen mellom ressursbehov og verdiskaping som ligger eller kan ligge i dette framover.

Teknologien gir også rom for nye formidlingsformer og dialog mellom institusjonene og brukere. Bruken av nettet som informasjons- og kommunikasjonskanal preges nå av deltakerdrevne, interaktive tjenester, ofte kalt web 2.0. Grunntanken er at nettbrukere ikke bare utveksler, men også utvikler kunnskap i et samarbeid, eksempelvis mellom bevarings- og formidlingsinstitusjoner og institusjonenes brukere. Det er behov for økt forskningsinnsats, blant annet med sikte på å ta i bruk slike nettbaserte samhandlingsformer.

### **Økt kulturelt mangfold**

Kulturarv har ofte blitt framhevd som en arena for integrasjon, og i de senere årene har kulturarvinstitusjonene hatt flere satsinger knyttet til både de nasjonale minoritetene og nyere innvandringsgrupper. Riksantikvaren har siden 2003 hatt en egen arbeidsgruppe som har sett på minoritetenes kulturminner. ABM-utvikling ga i 2005 ut "Museer og den flerkulturelle virkeligheten" i sin skriftserie. Det er viktig å få en felles forståelse for å utvikle en god praksis. Det har også blitt påpekt at frivillig sektor spiller en avgjørende rolle for levende demokrati og et inkluderende samfunn med en deltakende innvandrerbefolkning (Bakken/verksted 3, Lange/verksted 3, Helberg/verksted 3).

Flere museer, arkiver og kulturminneforvaltningen har hatt prosjekter relatert til kulturelt mangfold, og noen av disse har vært i samarbeid med frivillige organisasjoner som arbeider med kulturarv. Et eksempel er prosjektet "Kvenske brev, el-arkiv og arkivformidling" som Landslaget for lokal- og privatarkiv (LLP) har gjennomført. I dette prosjektet søker en blant annet å få svar på spørsmål som: På hvilken måte har maktulighetene mellom arkivskapere og minoritetsbefolkning manifestert seg i arkivfesting og arkivdanning i Nordreisa og Porsanger? Har kvenene som minoritet blitt behandlet på samme måte som majoritetsbefolkningen? Hva forteller dokumentene relatert til den kvenske befolkningen om samfunnet, menneskene, kommunene og kulturforholdene? (Hosar/verksted 3). Et annet eksempel er prosjektet "Mangfoldige minner", et samarbeid mellom Lokalhistorisk Institutt, Mangfoldsåret 2008 og Kulturminneåret 2009, hvor innvandrere forteller sine personlige historier.

Det er viktig med forskning som ser nærmere på hvordan kulturarvinstitusjonene forholder seg til den flerkulturelle dimensjonen. Hvem sin historie er det de forvalter og formidler? Hvordan skal kulturarvinstitusjonene arbeide for å ivareta den flerkulturelle dimensjonen? Hvordan skal en organisere en offentlig forvaltning av kulturminner i et multikulturelt samfunn? Det er også behov for kunnskap om kulturell forankring og identitet og betydningen av dette i et multikulturelt samfunn. (Pourbayat/verksted 2, Mydland/verksted 2)

## **Styrket behov for demokrati og deltakelse**

Kulturarvinstitusjonene har i økende grad blitt sett på som viktige brikker i forhold til demokrati og deltakelse. Dette blir framhevd i mange skriv fra den offentlige forvaltningen (bl.a. i MDs viktigste kunnskapsbehov, i ABM-utviklings brev til KKD m.m.). Dette er man også opptatt av i nordisk og internasjonal sammenheng. I eksempelvis Sverige er delaktighet fremhevd i Riksantikvarieämbetets *FoU-program för kulturmiljöområdet 2006-2010*:

*Delaktigheten innebär att människor ges möjlighet att få ett ökat inflytande och ansvarstagande för samhällsutvecklingen. Delaktigheten i kulturarvsarbetet kan bli en inkluderande process som kan fungera som en motkraft till exkluderande och marginaliserande processer.*

Dette har ført til en rekke ”bottum-up” prosesser, nettverksstrategier, ulike former for involvering og dialog. Ny teknologi, som digitalisering av arkiver og nettutstillinger, har også gitt nye muligheter for å involvere.

På museumsområdet har dialog blitt etablert som offisiell retningslinje. Dette imøtekommes blant annet gjennom at deltakelse og dialog i stadig større grad blir vektlagt i utstillinger. Det er behov for forskning som ser på kulturarvinstitusjonenes rolle i forhold til demokrati og deltakelse. Hva innebærer økt dialog? Kan deltakelse og demokrati gå på bekostning av det kritiske og analytiske? Har man lyktes i å involvere? Hvordan opplever brukere og besøkende dette? (Ydse 2007).

En stor del av det som blir oppfattet som viktig kulturarv blir forvaltet av folk flest i deres dagligliv. Mens det profesjonsbaserte kulturvernet forvalter og verner kulturarv som har blitt definert som rådende kulturelle verdier for staten Norge, forvalter enkeltmennesker og lokalsamfunn kulturminner og kulturarv de opplever som viktig. Møtet mellom det profesjonsbaserte kulturvernet og engasjerte enkeltmennesker og lokalsamfunn har ofte vært gjenstand for konflikt. De profesjonelle aktørene har i mange tilfeller oppfattet den folkelige interessen som et problem, et nødvendig onde og et forstyrrende innslag i den faglige virksomheten (Østigård/verksted 2). Folk flest har på sin side oppfattet kulturarvinstitusjonene som elitistiske (Grytten/verksted 3).

Det er behov for å se på forholdet mellom det profesjonsbaserte kulturvernet og folk flest. Hva er likt og hva er ulikt med hensyn til hva enkeltmennesker, lokalsamfunn og offentlige myndigheter oppfatter som viktig kulturarv? Hvordan kan kommunikasjon og samhandling mellom de ulike aktørene på området forbedres? I det svenske Riksantikvarieämbetets *FoU-program för kulturmiljöområdet 2006-2010* blir det framhevd at studier av tilskuddsordninger og hvordan lovverket fungerer i praksis kan være et viktig perspektiv: ”Hur kan styrmedlen utvecklas så att olika delar av samhället, såväl det offentliga som det privata, känner sig stimulerade att beakta kulturarvet som en resurs?”

Det er også et kunnskapsbehov knyttet til de frivillige organisasjonene på kulturarvfeltet. De frivillige organisasjonene forvalter en stor kunnskap. Samtidig kan de bidra som viktige møteplasser for integrasjon (Bakken/verksted 3). Hvordan kan de frivillige organisasjonene åpne seg mot et mer flerkulturelt samfunn og være en mer integrerende arena? Hvilken kraft kan dette som helhet bety i integrasjonsarbeidet som et land holder på med? Hvordan kan forvaltningen bistå de frivillige organisasjonene i denne omstillingen? (Lange/verksted 3).

## **Samarbeid og videreføring etter KAFF-prosjektet**

### **Erfaringer fra KAFF-prosjektet**

KAFF-prosjektet skal avsluttes ved årsskiftet 2009/2010. Formålet med prosjektet har vært å få fram et bedre kunnskapsgrunnlag for debatt og bidra til fornyelse av praksis innen det samlede kulturvernet. Styrking av forskning og forskningsformidling sees som et middel for å få dette til. Arbeidet med KAFF-prosjektet har vist at kulturarvfeltet er fragmentert og fagmiljøene små og sårbare. Forvaltningen har behov for mer kunnskap, bedre forskningsformidling og bedre dialog med forskningen. Det utadrettede arbeidet i KAFF-prosjektet har også vist at det er stor interesse for mer samarbeid, kontakt og nettverk. Et spørsmål er om, og i tilfelle hvordan, det kan videreutvikles funksjoner som bidrar til å opprettholde og fordype de aktivitetene som KAFF-prosjektet har stått for.

KAFF-prosjektet har vært et lite prosjekt. Til tross for dette har prosjektgruppen mottatt mange positive tilbakemeldinger og oppslutningen omkring prosjektets aktiviteter har vært svært god. KAFF-prosjektet har vektlagt kontakt både mellom FoU-miljøer og mellom FoU-miljøene og forvaltningen. Mange har gitt inntrykk av at de savner denne typen møteplasser. Interessen har vært fordelt på flere FoU-miljøer. Innspill har kommet både fra forsknings- og forvaltningssiden.

Vi har med andre ord et klart inntrykk av at det er behov for videreføring av denne typen nettverks- og arenabygging også etter at KAFF-prosjektet avsluttes. Dette er viktig også sett i lys av at forskning på kulturarv er fragmentert og derfor sårbar. Det kan registreres en tydelig trend, både i Norden og internasjonalt, som går ut på mer samarbeid på tvers, mer nettverksarbeid. Flere steder er det etablert tverrfaglige sentre og forskningsgrupper og de som etterspør forskning ønsker i økende grad tverrfaglige studier av temaer som kan komme forvaltningen til nytte.

Konklusjonene i humaniorastrategien bygger godt opp under de erfaringene KAFF-prosjektet har kommet fram til. Humaniorastrategien er tenkt å være en døråpner for videre dialog og samarbeid, både mellom Forskningsrådet og de humanistiske forskningsmiljøene, og med andre aktører fra samfunns- og næringsliv. KAFF-prosjektet har hatt som arbeidsmål å etablere nettopp en slik dialog gjennom å lage møteplasser (verksteder, konferanser, nettsted) der ett forskningsområde - kulturarv - blir drøftet. Styringsgruppen for KAFF-prosjektet har bedt om at prosjektgruppen leverer innspill til hvordan arbeidet i prosjektet kan konsolideres, forankres og videreføres.

## Foreløpige tanker om videreføring

For di KAFF-prosjektet skal avsluttes som frittstående prosjekt må en videreføring av prosjektets erfaringer, nettverk og arenaer bygge på integrasjon i de berørte organisasjoner og miljøer. Vi vil i det følgende liste opp noen ideer til hvordan en del av erfaringene, nettverkene, arenaene og konklusjonene fra KAFF-prosjektet kan tas vare på og videreutvikles.

### Bokprosjekt/antologi.

Gjennom KAFF-prosjektet er det utviklet en rekke diskusjoner og problemstillinger i verksteder, miniseminarer og konferanser. KAFF-prosjektet har bidratt til å løfte fram ulike forståelser av begrepet kulturarv og har sett på hvordan begrepet aktualiseres i dag. Det meste av materialet som er brakt fram ligger i dag på prosjektets nettside [www.kaff.no](http://www.kaff.no). En måte å konsolidere den kunnskap og erfaringsutvikling KAFF-prosjektet har fremskaffet kan være å sammenstille og bearbeide dette materialet i form av en bok/antologi. En slik utgivelse vil kunne synliggjøre forskningsmiljøene som arbeider med kulturarv. Den vil også bidra til å strukturere en kunnskapsstatus på området og sette viktige kunnskapsbehov på dagsorden. Den må behandle utfordringer og dilemmaer kulturarvfeltet i dag står ovenfor. En bokutgivelse vil sette kulturarv på dagsorden og gjøre materialet fra prosjektet mer tilgjengelig og anvendelig i samfunnsdebatten.

### Kanal for forskningspublisering

Det bør vurderes om det finnes gode nok kanaler for forskningspublisering for de forskere som arbeider med kulturarv. En styrking av forskningsformidlingen er viktig. Dette kan for eksempel skje gjennom å inngå et samarbeid med et eller flere relevante forskningstidsskrifter.

Etter en rask gjennomgang av Norart (Norske og nordiske tidsskriftartikler) kom vi fram til følgende oversikt over mer eller mindre relevante tidsskrift:

Tidsskrift for kulturforskning  
Ethnologica Scandinavia: A Journal for Nordic Ethnology  
Nordisk kulturpolitisk tidsskrift  
Historisk tidsskrift  
Heimen  
Journal of Nordic Archaeological Science  
Nordisk Museologi  
Norwegian Archaeological Review  
Tidsskrift for samfunnsforskning  
Acta Archaeologica  
Acta Borealia

*Tidsskrift for kulturforskning* er antagelig det tidsskriftet som i størst grad tar opp kulturarv som tema, og som berører de temaområdene KAFF-prosjektet er opptatt av å styrke forskningen på. Det er et vitenskapelig tidsskrift med utgangspunkt i kulturvitenskap og kulturhistorie (tidligere betegnelser etnologi og folkloristikk). Målsettingen er å reflektere aktuell kulturforskning, med rom for de respektive faghistoriene. Tidsskriftet ønsker en bred tilnærming til forskning både på samtidig og tidligere kultur, og henvender seg til fagfolk, studenter og et kulturfaglig og kulturhistorisk interessert publikum. En måte å styrke forskningsformidlingen på kan være å inngå et samarbeid med *Tidsskrift for kulturforskning* gjennom å bidra økonomisk til et årlig temanummer om kulturarv.



### **Årlig forskningsformidlingskonferanse**

Det foreslås at det annethvert år arrangeres en stor forskningsformidlingskonferanse med både politikere, forvaltning, frivillige organisasjoner og allmennheten er målgruppe. På dette arrangementet inviteres forskere til å legge fram forskningsresultater og problemstillinger. En slik mønstring vil ha to viktige formål – å synliggjøre forskningen på området og å gi viktige brukere av denne kunnskapen (forvaltning, politikere, frivillige organisasjoner og allmennheten) oppdatert kunnskap. Denne konferansen kan arrangeres i samarbeid med Forskningsrådet.

### **Nettverks- og arenabygging**

Både forskningsmiljøene og forvaltningen har gitt uttrykk for at det er behov for nettverk og møteplasser for aktører som på forskjellige måte arbeider med kulturarv, også etter at KAFF-prosjektet avsluttes. Det er behov for et forsterket nettverk, både mellom forskere, og mellom forskning og forvaltning.

#### *Nettverk og arenaer mellom FoU-miljøer*

For at nettverk og arenaer mellom FoU-miljøene skal fungere er det viktig at de vokser fram med utgangspunkt i behov internt i disse miljøene - det må dreie seg om ”bottom up” prosesser. Økonomiske incitament er med å forsterke slike nettverk og etablere nye arenaer. Ofte kan det komme mye ut av små småmidler, noe blant annet erfaringer fra tilsvarende nordiske samarbeid viser.

Humaniorastrategien foreslår flere tiltak for å styrke samarbeid og nettverk på humaniorafeltet:

- Kunnskapsdepartementet bør prioritere en nasjonal ordning med forskerskoler tydeligere, i henhold til anbefalingene i Forskningsrådets utredning.
- Forskningsrådet bør stille tydeligere krav om samarbeid i sine utlysninger rettet mot humanistiske miljøer, samt i tverrvitenskapelige utlysninger
- De humanistiske fagmiljøene bør styrke den fagstrategiske ledelsen og utvikle strukturer som stimulerer til samarbeid
- De humanistiske fagmiljøene bør gjennomføre en kartlegging av de små fagene, og på grunnlag av denne utarbeide en nasjonal plan med tiltak for ressurs- og arbeidsdeling.
- De humanistiske fagmiljøene bør prioritere økt bruk av driftsmidler til internasjonalt nettverkssamarbeid, konferansedeltakere etc.

Dette er tiltak som også vil ha relevans for forskning og utvikling knyttet til kulturarv, og som KAFF-prosjektet derfor støtter opp om. KAFF-prosjektet har spilt en rolle i forhold til å utvikle en struktur for samarbeid mellom FoU-miljøer på kulturarvfeltet og det er behov for at en slik struktur fortsetter å eksistere også etter at KAFF-prosjektet avsluttes. Forskningsrådet bør kunne følge opp denne typen virkemidler.

Mer stabile samarbeidskonstellasjoner på tvers av faggrupper og fakulteter bør prøves ut. Her kan en hente ideer og erfaringer fra ulike samarbeidsprosjekter og samarbeidsinstitutter.

## Eksempel på samarbeid på tvers av tradisjonelle faggrenser

### **Tema Kultur och samhälle (Tema Q), Linköpings universitet**

Tema Q intresserar sig för kulturens roll, funktion och betydelse i det moderna samhället. Vi bedriver en problemorienterad och tvärvetenskaplig forskning. På Tema Q möts därför forskare och doktorander från en rad skilda kulturvetenskapliga fält. På ett seminarium på Tema Q bryts därför alltid perspektiv mot varandra, då deltagarna har sin bakgrund i olika humanistiska och samhällsvetenskapliga discipliner.

<http://www.isak.liu.se/temaq>

### *Nettverk og arenaer mellom FoU-miljøene og forvaltningen, næringslivet og andre samfunnssektorer*

Det er tilsvarende behov for en møteplass mellom forskning og forvaltning som kan holde oversikt over forskning som foregår og formidle kontakt mellom miljøer. Det må være en såpass formalisert møteplass at folk kjenner til den og kan benytte seg av den. Den må ikke organiseres ad hoc, men må ha kontinuitet og kunne akkumulere erfaring. Det er et kunnskapsbehov i seg selv hvordan en kan få en slik arena til å fungere.

Fra forvaltningen er forskningens nytteverdi helt sentral. Samtidig er det helt avgjørende at forskningen har høy kvalitet blant annet fordi den skal gi legitimitet til det kunnskapsgrunnlaget som politikken ofte konfliktfylte felter bygger på. Forvaltningen har behov for konkret kunnskap for å fatte beslutninger og samtidig se effekten av sine beslutninger. Samtidig er det viktig at et slikt nyttebegrep ikke blir for snevert. Det er også behov for forskning for å stimulere til langsiktig tenkning og utvikling av verdigrunnlag som peker framover i tid. En arena mellom forvaltning og forskning vil kunne spille en sentral rolle. En møteplass vil på en helt annen måte enn rapporter og notater være med på å påvirke holdninger hos aktørene på begge sider.

Et forslag til en slik arena mellom forvaltning og forskning er å videreføre KAFF-prosjektets verksteder. Dette har vært små arenaer hvor terskelen for deltakelse er lav. På en slik møteplass kan forvaltningen presentere sine problemstillinger og forskerne presentere sine perspektiver. Riksantikvarieämbetet i Sverige arrangerer tilsvarende verksteder omkring utvalgte temaer, og det går an å dra veksel på erfaringene derfra. En mulighet kan være at Forskningsrådet forvalter en slik ordning og at forvaltningen kan ha en "bestillerfunksjon". Ulike temabehov blir lyst ut og fagmiljøene kan søke om midler for å arrangere en serie verksteder. Det går også an å bruke slike ordninger for å lage strategiske programmer på utlyste temaer.

## Eksempel på samarbeid mellom FoU og forvaltning

### Forum för kulturarvsforskning

Forumet er et samarbeid mellom Kungl. Vitterhetsakademien, Riksantikvarieämbetet, Statens historiska museer og Stockholms universitet. Forumet arrangerer seminarer og debatter og har som formål å stimulere til kreativ og utviklende diskusjon.

Program høsten 2008:

At gestalta välfärd

Museernas samlande

Att flytta städer

Kulturell dynamikk

Kulturarvsbrott

Bilden av Maria

Hun förvaltas ett kulturarv

Bilden av arkeologien

[http://www.raa.se/cms/extern/aktuellt/nyheter/nyheter\\_2008/augusti/forum\\_for\\_kulturarvs:](http://www.raa.se/cms/extern/aktuellt/nyheter/nyheter_2008/augusti/forum_for_kulturarvs)

## Eksempel på samarbeid mellom FoU og næringsliv

I den danske rapporten *Det innovative humaniora og samfundsvidenskab. Oplæg til en forskningspolitisk handlingsprogram* (2005) har en bredt, sammensatt ekspertgruppe med tunge næringslivsrepresentanter inne tatt for seg hvordan humaniora og samfunnsvitenskap kan være nyttige på andre viktige og aktuelle samfunnsområder. De ser særlig på fire forskningsområder hvor møtet mellom forskning og næringsliv er særlig perspektivrikt. Forskning i ”markedsforståelse og brukerdrevet innovasjon”, forskning i ”den globale virkelighet”, forskning i ”innovasjon og kreativitet” og forskning i ”opplevelsesøkonomi”.

I rapporten blir det foreslått å gjøre følgende tiltak basert på forslaget i rapporten:

at der inden for de fire forskningsområder opbygges fire nye tværfaglige forskningsmiljøer med kritisk masse

at disse nye forskningsmiljøer kan danne rammen om et dynamisk samspill og en tæt dialog mellem samfund, erhvervsliv og de eksisterende humanistiske og samfundsvidenskabelige forskningsmiljøer

At forskningsmiljøene opbygger tilstrækkelig gennemslagskraft og synlighed, så de kan trænge igennem til hele erhvervslivet og sætte gang i erhvervslivets innovation og udvikling

At der skabes forskningsresultater af international gennemslagskraft i disse forskningsmiljøer, således at der samtidig kan genereres viden via internationale alliancer

## **Forankring og oppfølging**

Kan disse tiltakene forankres og følges opp gjennom at de koples sammen i et treårig arbeidsprogram som forankres i de 4 organisasjonene? Ansvar og oppfølging av ulike arbeidsoppgaver må da bli tydelig plassert mellom Norsk kulturråd, ABM-utvikling og Riksantikvaren. Det vil også være naturlig at Forskningsrådet er med i et slikt program. De fire organisasjonene kan følge hverandre og gjøre opp status ovenfor hverandre.

## Litteratur

Materiale fra KAFF-prosjektet: Foredrag fra verksted 1, foredrag fra konferansen høsten 2007, foredrag fra verksted 2, foredrag fra verksted 3 og innspill fra forskningsmiljøene vi har snakket med. For mer se [www.kaff.no](http://www.kaff.no)

ABM-utviklings brev til Utdannings- og forskningsdepartementet 18.05.04: "Innspill til den nye Forskningsmeldingen" og brev til Kultur- og kirke departementet, 05.07.05, ref. 04/264, "Oppfølging av arbeidet med forskningspolitikk for kultursektoren".

Aslaksen, Ellen 2008: "Tydelige visjoner". Kronikk i Dagbladet 8. februar 2008.

Hastrup, Kirsten 2004: "Forskningbegreber og Vidensformer: kulturarvens udfordring" I: Forskningsbegreber og vidensformer: kulturarv, samlinger og kunstuddannelser. Kulturministeriets Forskningsudvalg.

Jensen, Bernard Eric 2008: Kulturarv – et nyt politisk slagord.  
URL: <http://www.information.dk/169112>

Kulturministeriets Forskningsudvalg 2004: Forskningsbegreber og videnskapsformer: Kulturarv, samlinger og kunstuddannelser.

Kulturutredningen 2008. Forskning för kulturområdets behov. URL:  
<http://www.sou.gov.se/kulturutredningen/pdf/Forskning%20för%20kulturområdets%20behov.pdf>

Miljøverndepartementet, 2005. Katalog over Miljøverndepartementets viktigste kunnskapsbehov 2005-2009.

Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling 2005: Det innovative humaniora og samfundsvidenskab. Oplæg til en forskningspolitisk handlingsprogram.

Norges forskningsråd, 2003. Kulturminner og kulturmiljøer. Utredning av forskningsbehov 2004-2014.

Norges forskningsråd, 2003. Kunnskapsbehov i kultursektoren. En utredning om forskning og forskningsformidling på kulturfeltet utført på oppdrag fra Norges forskningsråd.

Norges forskningsråd 2003. Tverrsektoriell planforskning. En utredning om kunnskapsbehov og organisering av tverrsektoriell planforskning.

Norges forskningsråd 2003. Kystsoneforskning – verdiskaping og mangfold. Rapport fra arbeidsgruppe for Kystsoneforskning.

Norges forskningsråd, 2004. Forskning flytter grenser – strategi for Norges forskningsråd

Norges forskningsråd 2007. Nasjonal strategi for forskningsinfrastruktur. Utvalg for databaser, registre, tidsserier og samlinger. Forslag til strategi

Norges forskningsråd 2008. Nasjonal strategi for humanistisk forskning.

NOU 1996:7 Museum: Mangfald, minne, møtestad

NOU 2002:1 Fortid former framtid. utfordringer i en ny kulturminnepolitikk

NOU 2006:8 Kunnskap for fellesskapet. Universitetsmuseenes utfordringer

Riksantikvarieämbetet: FoU-program för kulturmiljöområdet 2006-2010

St.meld. nr. 22 (1999-2000) Kjelder til kunnskap og oppleving. Om arkiv, bibliotek og museum i ei IKT-tid og om bygningsmessige rammevilkår på kulturområdet (ABM-meldingen)

St.meld. nr. 48 (2002-2003) Kulturpolitikk fram mot år 2014 (Kulturmeldingen)

St.meld. nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner

St.meld. nr. 20 (2004-2005) Vilje til forskning

St.meld. nr. 22 (2004-2005) Kultur og næring

St.meld. nr. 15 (2007-2008) Tingenes tale. Universitetsmuseene

Utdannings- og forskningsdepartementet, 2004. Departementenes sektoransvar for forskning. Sluttrapport fra et arbeid utført av utdannings- og forskningsdepartementet. Rapport 2004.

Utenriksdepartementet, 2005. Strategi for Norges kultur- og idrettssamarbeid med land i sør.

Uzpelkis, Martynas 2006. Exploring Norwegian museums. Notes by a foreign visitor. ECON/KULTUR.

Ydse, Tone Fredriksen 2007. Museum, arkiv og samfunn. Kunnskapsbehov og utfordringer. Norsk kulturråd, Oslo.

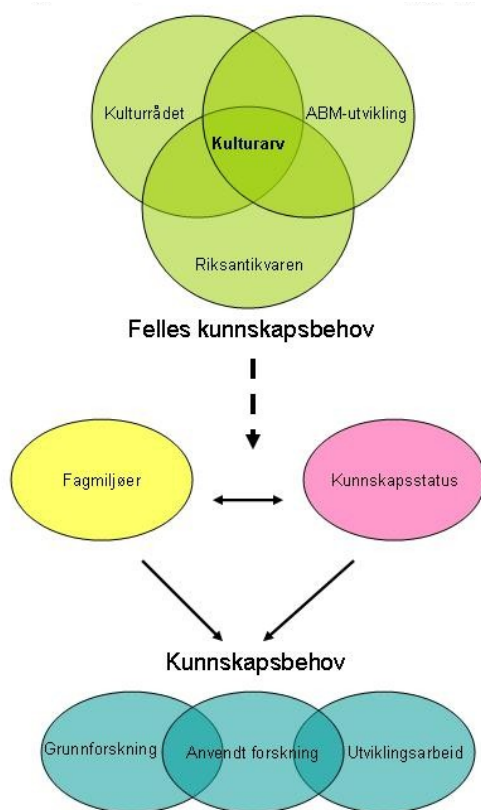
Ågotnes, Hans-Jakob 2008. Kulturarv og kulturelt mangfald. "Heritage studies" som internasjonalt forskningsfelt. Publisert på [www.kaff.no](http://www.kaff.no)

## **VEDLEGG**

**Vedlegg 1 – Struktur for tenkningen rundt felles kunnskapsbehov**

**Vedlegg 2 - Oversikt over sentrale forskningsmiljøer og institutter**

## Vedlegg 1: Struktur for tenkningen rundt felles kunnskapsbehov





## Vedlegg 2: Oversikt over noen sentrale forskningsmiljøer og institutter

### Norge

Arkeologisk Museum, Stavanger: <http://www.ark.museum.no>

Arkitektur og designhøgskolen i Oslo: <http://www.aho.no/>

Barentsinstituttet: <http://www.barentsinstitute.org/home.40603.en.html>

Bergen Museum, UiB: <http://bergmus.uib.no>

ECON: <http://www.econ.no/?mnusel=a185a190a>

Høgskolen i Telemark, avdeling Bø: <http://www.hit.no/>

Høgskolen i Sogn og Fjordane: <http://www.hisf.no/>

Institutt for kulturstudier og orientalske språk (IKOS), Universitet i Oslo:  
<http://www.hf.uio.no/ikos>

Institutt for arkeologi, konservering og historie (IAKH), Universitetet i Oslo:  
<http://www.hf.uio.no/iakh>

Institutt for filosofi, ide- og kunsthistorie og klassiske språk (IFIKK), Universitetet i Oslo:  
<http://www.hf.uio.no/ifikk>

Institutt for arkeologi, historie, kulturvitenskap og religionsvitenskap (AHKR),  
Universitetet i Bergen: <http://www.hf.uib.no/ahkr/>

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier (LLE), Universitetet i Bergen:  
<http://www.hf.uib.no/lle/>

Institutt for arkeologi og religionsvitenskap, NTNU: <http://www.ntnu.no/ary>

Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU: <http://www.ntnu.no/hf/kult>

Institutt for historie, Universitetet i Tromsø: <http://uit.no/historie>

Institutt for arkeologi, Universitetet i Tromsø: <http://uit.no/arkeologi>

Institutt for medie-, kultur- og samfunnsfag (IMKS), Universitetet i Stavanger:  
[http://www.uis.no/om\\_uis/samfunnsvitenskapleg\\_fakultet/medie-\\_kultur-\\_og\\_samfunnsfag/](http://www.uis.no/om_uis/samfunnsvitenskapleg_fakultet/medie-_kultur-_og_samfunnsfag/)

Kulturhistorisk Museum, UiO: <http://www.khm.uio.no>

Lynghesenteret: <http://www.lynghesenteret.no/>

Møreforskning Volda: <http://www.moreforsk.no/volda.htm>

Nasjonalbiblioteket: [www.nb.no](http://www.nb.no)

Nordisk samisk institutt/Samisk høgskole: [http://www.samiskhs.no/?set\\_lang=no](http://www.samiskhs.no/?set_lang=no)

Norsk folkemuseum: [www.norskfolkemuseum.no](http://www.norskfolkemuseum.no)

Norsk institutt for kulturminneforskning: [www.niku.no](http://www.niku.no)

Norsk institutt for luftforskning: [www.nilu.no](http://www.nilu.no)

Nordlandsforskning: <http://www.nordlandsforskning.no/>

Norsk institutt for by- og regionforskning: <http://www.nibr.no/>

Norsk senter for bygdeforskning: <http://www.bygdeforskning.no/>

Telemarksforskning: <http://www.tmforskbo.no/start/main.asp>

Tromsø Museum: <http://uit.no/tmu/>

UNIFOB GLOBAL, Universitetet i Bergen: <http://global.uib.no/home/>

Universitetet for miljø og biovitenskap (UMB): <http://www.umb.no/>

Vestlandsforskning: <http://www.vestforsk.no/www/show.do?page=4>

Vitenskapsmuseet, NTNU: <http://www.ntnu.no/vmuseet>

Østlandsforskning: <http://www.ostforsk.no/>